

Тетяна ГУЗИНІНА,

orcid.org/0000-0003-2562-2562

старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії Національної гвардії України
(Харків, Україна) *tguzynina@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ КУРСАНТІВ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядаються особливості розвитку професійно-орієнтованих навичок читання курсантів вищого військового закладу. Відзначається, що, з огляду на прискорений науково-технічний прогрес, зростання потоку інформації, усе більшого значення набуває читання іноземною мовою. Підкреслюється, що читання як комунікативна навичка та засіб спілкування є важливим видом мовленнєвої діяльності й найпоширенішим способом іншомовного спілкування. Установлено, що саме читання забезпечує передачу накопиченого людством досвіду в різних сферах життя, розвиває інтелект, загострює чуття, навчає, розвиває, виховує. Виявлено, що розвиток професійно-орієнтованих навичок читання дає курсантам змогу ефективно орієнтуватися на інформаційні потоки, що зростають, а також будувати власний освітній шлях, урахувуючи індивідуальні потреби та можливості, що збільшуються, сучасної системи освіти. Наводяться основні види роботи з розвитку навичок професійно орієнтованого читання текстів і рекомендації щодо виконання дотекстових і посттекстових вправ. Розглянуто особливості вибору та формування системи вправ для інтенсивного навчання англійської мови професійного спілкування у вищому військовому навчальному закладі. Розглянуто основні види роботи над професійно орієнтованими текстами іноземною мовою з метою розвитку в курсантів навичок читання літератури за їхньою спеціальністю. Виходячи з того, що читання є одним із основних способів вилучення інформації, підкреслюється, що саме тому формування ефективного розвитку й подальше вдосконалення навичок професійно орієнтованого читання англійською мовою в майбутніх військових спеціалістів є найважливішим завданням викладача. Підкреслено, що в основі процесу формування навичок професійно орієнтованого читання військово-технічних текстів повинна лежати система вправ, кожна з яких має складатися з набору необхідних видів і підвидів вправ. Але, незважаючи на наведені приклади, вони, звичайно, не вичерпують усього різноманіття форм і методів роботи курсантів під час читання професійних текстів іноземною мовою. Зазначено, що багато питань з приводу розвитку навичок роботи з текстами за фахом усе ще чекають свого розвитку як у теоретичному, так і в практичному планах.

Ключові слова: професійно-орієнтоване читання, автентичний текст, ефективність навчання, система вправ.

Tetiana HUZYNINA,

orcid.org/0000-0003-2562-2562

Senior Teacher at the Department of Foreign Languages
National Academy of the National Guard of Ukraine
(Kharkiv, Ukraine) *tguzynina@ukr.net*

PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONALLY ORIENTED READING SKILLS OF CADETS OF THE HIGHER MILITARY INSTITUTION

The article considers the peculiarities of the development of professional-oriented reading skills of cadets of a higher military institution. It is noted that in today's conditions, paying attention to the accelerated scientific and technological progress with the growth of information, reading in a foreign language is becoming increasingly important. It is emphasized that reading as a communicative skill and a means of communication is an important type of speech activity and the most common way of communication in another language. It is established that reading itself provides the transfer of experience gained by mankind in various spheres of life, develops intelligence, sharpens feelings, teaches, develops, educates. It was found that the development of professional-oriented reading skills allows cadets to effectively navigate the growing information flows, as well as to build their own educational trajectory taking into account their individual needs and the growing capabilities of the modern education system. The main types of work on the development of skills of professionally-oriented reading of professional texts and recommendations for pre-text and post-text exercises are given. The article explores the peculiarities of the selection and formation of a system of exercises for intensive training of professionally-oriented English in higher military education. The main types of work on professionally-oriented texts in a foreign language, which aim to develop cadets' skills of reading literature in the specialty, are considered. Based on the fact that reading is one of the main ways to extract information, it is emphasized that the formation of effective

development and further improvement of skills of professional-oriented reading in English in future military professionals is the most important task of scientists. It is generalized that the process of development of skills of professionally-oriented foreign language reading of military-technical texts should be based on the system of exercises, each of which should consist of a set of necessary types, kinds and subtypes of exercises. Despite this, these types of exercises, of course, do not cover all the variety of forms and methods of work of cadets while reading texts in a foreign language. Many issues of developing skills in working with texts in the specialty are still waiting to be developed both in theory and in practice.

Key words: professional-oriented reading, authentic text, learning efficiency, system of exercises, military-technical texts, information retrieval.

Постановка проблеми. Останнім часом процес викладання іноземної мови у військових університетах набуває ознак інновацій, оскільки вимагає використання сучасних форм роботи, які надають курсанту ще більше можливостей розвиватися як професійно, так і особистісно, набуті здатності спілкуватися іноземною мовою. Іноземна мова діє не лише як спосіб спілкування, а і як засіб, який сприяє засвоєнню, поглибленню та розширенню знань у певній предметній галузі, підвищенню компетентності в професійній сфері. Однак, щоб іноземна мова стала ефективним способом спілкування, курсанти повинні володіти достатніми навичками та вміннями в різних видах мовленнєвої діяльності: читанні, письмі, слуханні, розмові. Варто відзначити важливу роль такого виду мовленнєвої діяльності, як читання, незважаючи на те що йому притаманно якісно нове значення, а саме те, що через читання відбувається свідомий перехід від загального процесу вивчення іноземної мови до його практичного застосування, у тому числі читання в професійних цілях. Зараз важко уявити собі кваліфікованого фахівця, у тому числі військового, якого не цікавили б останні досягнення науки й техніки в його професійній сфері. Оскільки великий витік інформації мають іншомовні джерела, то постає питання про підготовку для Збройних Сил фахівців із якісно вищим рівнем спеціалізованих навичок читання, які б були здатні швидко орієнтуватися в іноземних джерелах, систематизувати, переробляти інформацію й використовувати її для вирішувати професійні завдання.

Аналіз досліджень. Варто підкреслити, що проблему розвитку навичок професійно орієнтованого читання іноземною мовою в різних сферах професійного спілкування порушували як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Так, у працях І. Бермана, С. Фоломкіна, А. Обдалова та інших представників методологічної науки розроблено систему навчання читання в нелінгвістичному університеті. Особливості професійно орієнтованого читання в нелінгвістичному університеті розкриваються також у працях Л. Мосіної, Т. Серова, А. Добровольської, Н. Ульянова та ін. У зарубіжній і вітчизняній методології існують

різні підходи до класифікації текстового матеріалу, залежно від того що є основою, це можна знайти в роботах С. Фоломкіної, Н. Ульянової, Т. Серов й інших. У дослідженнях М. Бородуліна, А. Карліна, А. Лур'є поряд з іншими вимогами до відбору текстового матеріалу виділяють повноту сюжету та логічну повноту тексту. Розгляд питання розвитку навичок професійно орієнтованого читання іноземною мовою шляхом грамотного підбору вправ можна знайти у творах М. Ляховицького, Г. Чередніченка й інших.

Метою статті є дослідження можливих стратегій розвитку навичок професійно-орієнтованого читання серед курсантів вищого військового закладу.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до чинної програми з іноземних мов, іншомовна комунікативна компетенція військового спеціаліста має на увазі володіння англійською мовою як вторинним способом письмового й усного спілкування під час військової професійної діяльності. Узагальнюючи досвід викладання іноземної мови у військовому університеті, можемо зробити висновок, що головною метою підготовки військових фахівців є формування навичок і вмінь професійно орієнтованого читання англійською мовою. Зрозуміло, що якість формування навичок професійно орієнтованого читання англійською мовою насамперед залежить від розуміння завдань читання та шляхів вирішення цих проблем. Однак багаторічні спостереження за курсом викладання англійської мови й дані, отримані на іспитах із дисципліни «Англійська мова для професійного спілкування» за останні роки в Національній академії Національної гвардії, виявили низку суперечностей: необхідність отримання нових знань через тексти з іншомовних першоджерел та успішно здійснювати незалежну професійну інформаційну діяльність; між наростаючим обсягом інформації, що вимагає щоденного оновлення змісту текстових матеріалів у навчальному процесі, можливістю перенесення знань у професійну інформаційну діяльність і недосконалістю розробки критеріїв відбору текстів для навчання. Той факт, що курсанти військової установи не володіють у повному обсязі нави-

чками, які б давали б їм змогу задовольнити свої інформаційні потреби, призводить до необхідності дослідження цієї проблеми. Читання спеціальних текстів має на увазі використання різноманітних стратегій роботи із читанням змішаних типів. Тим часом більшість завдань, що використовуються на практиці, не передбачають усебічного навчання таких видів читання, як інформативне та довідкове, що, у свою чергу, не сприяє розробленню та формуванню навичок здобуття знань, необхідних для майбутньої професійної діяльності, у повному обсязі. Водночас не існує безперервності як вправ, так і змісту предмета, що використовуються на різних етапах навчання читання. Підбір текстів часто є умоглядним через відсутність підготовки науково обґрунтованих критеріїв відбору текстового матеріалу для викладання різних видів читання. Отже, існує необхідність у створенні дієвої стратегії розвитку навичок професійно-орієнтованого читання у курсантів вищого військового закладу.

Важливою є класифікація Н. Гальської, яка визначає головні завдання читання, з якими стикаються курсанти в процесі вивчення фахової літератури англійською мовою:

- 1) отримання інформації, що доповнює навчальний матеріал, засвоюється курсантами в процесі вивчення основних дисциплін навчальної програми;
- 2) формування необхідних навичок для подальшого самостійного читання літератури за фахом (Гальська, 2003: 2).

Отже, учена пропонує такі види робіт з оволодіння навичками читання професійної літератури: роботу з оригінальними професійно орієнтованими текстами та виконання ефективних вправ (із використанням спеціально підбраного для цього матеріалу) до й після читання професійно орієнтованих текстів. На думку С. Татана, розвиток навичок, пов'язаних із розумінням змісту тексту, починається з уміння розуміти мовний матеріал і здійснюється за допомогою вправ, побудованих на фразах, реченнях і надфразній єдності (Татана, 2014: 8). Згідно з поглядами С. Мусійчука, перед читанням тексту важливо давати курсантам певні завдання, щоб поступово ознайомити їх зі специфікою читання професійної літератури та розвинути в них навички й уміння, необхідні для їхньої майбутньої діяльності: відобразити головну думку; підібрати необхідні деталі; стисло передати зміст прочитаного рідною мовою; підсумувати прочитане; швидко переглянути текст і відібрати важливі наукові факти; знайти відповіді на поставлені питання; розробити схему або відо-

бразити прочитане таблицею або у вигляді картинки; знайти необхідну довідку, формулювання чи посилання (Мусійчук, 2014: 6). А. Марлова вважає, що перед тим, як курсанти прочитають текст, викладачі повинні чітко визначити мету читання, а процес виконання зробити ефективним. Це робиться шляхом пояснення їм причини читання; ознайомлення з текстом; постановки основного завдання читання; за необхідності поділу тексту на частини; за необхідності з'ясування можливих лексичних і граматичних труднощів; постановки навідинних питань (Марлов, 2015: 4).

Іншим не менш складним завданням є питання пошуку та добору такого матеріалу для навчання, який би відповідав змісту викладання англійської мови за професійним спрямуванням. Як зазначає Г. Барабанова, у нелінгвістичному університеті універсальна дидактична одиниця професійно орієнтованої освіти – це автентичний текст, який забезпечує фактичний матеріал для організації освітнього спілкування (Барабанова, 2005: 1). Автентичний текст – це текст, написаний фахівцями для спеціалістів. Складність таких текстів полягає в тому, що вони створені не з метою навчання мови. Вони є лише носіями інформації. Ефективність організації навчальної інтерактивної діяльності з носіями інформації й ефективність засвоєння термінологічної лексики при її використанні у висловлюваннях курсантів залежить від змісту цієї інформації, у нашому випадку від текстів. Різноманітність професійних текстів робить процес читання цікавішим для курсантів, особливо коли вони відчують «достовірність» тексту, незважаючи на певні труднощі, вони розуміють мету читання й відчують прогрес у діяльності.

Процес формування вмінь і навичок професійно орієнтованого читання іншомовних автентичних текстів базується на системі вправ, яка за критерієм комунікативної спрямованості включає підсистеми мовних, умовно мовленнєвих і мовленнєвих вправ, кожна з яких є похідною необхідних видів, типів і підвидів вправ, що виконуються в такій методично визначеній послідовності й у такій кількості, яка враховує етапи та особливості формування рецептивних навичок і вмінь під час їх взаємодії. Виконуючи текстові вправи, найчастіше використовують вивчаюче читання (читання з повним розумінням тексту) та вибіркоче/перегляд читання (читання з метою пошуку необхідної інформації або інформації, яка цікавить). Під час вивчаючого читання курсант намагається якомога повніше й точніше зрозуміти зміст тексту та критично його зрозуміти. Вибіркове читання/перегляд вимагає можливості швидкого перегляду різ-

номанітних матеріалів так, щоб знайти необхідну інформацію. Різновиди вправ відіграють важливу роль для розуміння змісту тексту й розвитку мовленнєвих навичок (читання, говоріння, аудіювання, письмо), які впливають на формування майбутнього фахівця.

Перед роботою з текстом необхідно зосередитися на різновидах завдань для курсантів, щоб повільно познайомити їх з особливостями читання спеціальної літератури та виробити в них упевнені вміння й навички, які знадобляться їм у майбутній професійній діяльності: 1) висвітлити основну думку; 2) вибрати потрібні деталі; 3) стисло передати зміст прочитаного рідною мовою; 4) обробити прочитане; 5) швидко продивитися текст і відібрати головні наукові факти; 6) знайти відповіді на поставлені питання; 7) прочитати схему або зобразити прочитане схематично або у вигляді картинки; 8) знайти потрібне посилання, формулювання чи посилання. Вправи після тексту використовуються для перевірки розуміння цілого тексту або окремих його частин. Вони спрямовані на оцінювання змісту й інформації опрацьованого наукового тексту за спеціальністю. Такі вправи мають творчий характер і спрямовані не стільки на розвиток запам'ятовування, скільки на розвиток розумових здібностей, мислення та логіки. Ці вправи можуть мати такі завдання, що спрямовані на контроль розуміння інформації, яка представлена в тексті. С. Мусійчук пропонує такі види вправ: прочитати текст і стисло передати його зміст; розділити текст на логічні частини й назвати їх; записати запитання до тексту й задати їх у логічній послідовності товаришам; скласти план прочитаного; викласти зміст тексту за планом; підготувати повідомлення за темою тексту з використанням додаткової літератури (Мусійчук, 2014: 6).

На наш погляд, добірка таких вправ розвиває не тільки здатність визначати основну та додаткову інформацію (наприклад, визначати, які речення відображують зміст текст, а які – ні; знаходити речення, що містять основну думку тексту або абзац; знайти речення, що стосуються певних фактів; зв'язати початок і кінець речень;

зв'язати питання та відповіді тощо); вони показують логіко-композиційні зв'язки в тексті, причинно-наслідкові зв'язки між явищами, які описані в тексті (наприклад, складають план тексту; визначають ключове слово, фразу, речення в абзаці; переказ зміст з використанням ключових слів, фраз, речень; запишіть речення, що стосуються тексту, у їхній логічній послідовності; розділіть текст на логічні частини та дайте їм назву, підготуйте до тексту запитання й поставте їх у логічній послідовності товаришам; виправити анотацію (короткий зміст) до тексту; скласти план прочитаного; передати зміст тексту відповідно до плану тощо); також сприяють розвитку здатності висловлювати власні думки, судження, своє ставлення до прочитаного, оцінювати (наприклад, висловити своє ставлення до певної думки, явища, висловлювання в тексті тощо).

Висновки. З огляду на те що читання є одним із основних способів знаходження інформації, саме формування дієвого розвитку й подальшого покращення та вдосконалення навичок професійно орієнтованого читання англійською мовою в майбутніх фахівців військової справи є найважливішим завданням учених і викладачів. Отже, процес формування вмінь і навичок професійно орієнтованого читання фахових військових текстів англійською мовою має базуватися на грамотному доборі системі вправ, який, згідно з критерієм комунікативної спрямованості, повинен включати до- й післятекстові вправи. Крім того, кожна система вправ має складатися з набору таких типів, видів і підвидів вправ, які виконуються в логічній послідовності й кількості, що враховують етапи та особливості формування рецептивних навичок і вмінь під час їх взаємодії. Отже, розглянуті види систем вправ для роботи з оригінальними науковими текстами за спеціальністю спрямовані на розвиток навичок читання (вправи перед текстом, вправи після тексту). Вони сприяють організації та керівництву самостійною роботою курсантів, а також формуванню їхніх навичок у цьому виді мовленнєвої діяльності й дієвому розвитку професійно-орієнтованих навичок читання курсантів вищого військового закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання у немовному ВНЗ. Київ, 2005. 315 с.
2. Гальська Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам : пособие для учителя. Москва, 2003. С. 192.
3. Долматова М. П. Принципи відбору текстового матеріалу для навчання читання іноземною мовою у вищих навчальних закладах. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Ніжин, 2012. С. 90–92.
4. Марлова А. С. Особливості навчання читання іншомовних текстів професійного спрямування. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_3_22.

5. Мосина М. А. Реализация интерактивного подхода в комплексном обучении профессионально–ориентированной иноязычной речевой деятельности. *Известия Уральского государственного университета*. 2009. № 1/2 (62). С. 128–134.
6. Мусячук С.М. Розвиток навичок професійно-орієнтованого читання на заняттях з іноземної мови у немовних ВНЗ. Вінниця, 2014. С. 114–117.
7. Обдалова О.А. Особенности новой педагогической среды при обучении иностранным языкам. Томск, 2009. № 322. С. 207.
8. Танана С.М. Психологічні та методичні аспекти використання багатокomпонентності мовленнєвої діяльності читання тексту іноземною мовою. *Психолінгвістика*. 2014. Вип. 15. С. 152–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2014_15_13.
9. Ульянова Н.В. Военный текст как объект профессионально-ориентированного иноязычного чтения. *Гуманитарные науки*. 2009. Вып. 2. С. 284–289.
10. Day R. R. *New Ways in Teaching Reading*. Illinois. USA, 1993. 280 p.

REFERENCES

1. Barabanova H.V. (2005) *Metodyka navchannia profesiino-orientovanoho chytannia u nemovnomu VNZ*. Kyiv. 315 s. [in Ukrainian].
2. Galskova N.D. (2003) *Sovremennaya metodika obucheniya inostrannym yazykam: pos. dlia uchitelya*. Moskva. S. 192. [in Russian].
3. Dolmatova M.P. (2012) *Pryntsypy vidboru tekstovoho materialu dlia navchannia chytannia inozemnoiu movoiu u vyshchykh navchalnykh zakladakh*. Nizhyn. S. 90–92 [in Ukrainian].
4. Marlova A.S. (2015) *Osoblyvosti navchannia chytannia inshomovnykh tekstiv profesiinoho spriamuvannia*. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_3_22 [in Ukrainian].
5. Mosina M. A. (2009) *Realizatsiya interaktivnogo podhoda v kompleksnom obuchenii professionalno–orientirovannoy inoyazychnoy rechevoy deyatel'nosti*. *Izvestiya Uralskogo gosudarstvennogo universiteta*. S. 128–134 [in Russian].
6. Musiichuk S.M. (2014) *Rozvytok navychok profesiino-orientovanoho chytannia na zaniattiakh z inozemnoi movy u nemovnykh VNZ*. Vinnytsia. S. 114–117 [in Ukrainian].
7. Obdalova O. A. (2009) *Osobennosti novoy pedagogicheskoy sredy pri obuchenii inostrannym yazykam*. Tomsk, 2009. S. 207 [in Russian].
8. Tanana S.M. (2014) *Psykhologichni ta metodychni aspekty vykorystannia bahatokomponentnosti movlennievoi diialnosti chytannia tekstu inozemnoiu movoiu [Elektronnyi resurs]* *Psykholinhvistyka*. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2014_15_13 [in Ukrainian].
9. Ulyanova N.V. (2009) *Voennyi tekst kak ob'ekt professionalno-orientirovannogo inoyazychnogo chteniya*. *Vyip. 2*. S. 284–289 [in Russian].
10. Day R. R. (1993) *New Ways in Teaching Reading*. Illinois USA. 280 p. [in English].